

ТЕМА ДОПОВІДІ

ГУМАНІСТИЧНИЙ ТА НООСФЕРНИЙ ПРОЄКТИ
СВІТОУСТРОЮ К. МАРКСА І В. ВЕРНАДСЬКОГО ТА
РИНКОВИЙ ФУНДАМЕНТАЛІЗМ: ПОГЛЯД З УКРАЇНИ

*Наукова конференція викладацького складу ОНТУ
25 квітня 2023 року*

ПРОФЕСОР
ПАВЛОВ О. І.,
ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ
ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ ОНТУ

«Якщо вільне суспільство не може допомогти багатьом бідним, воно не зможе врятувати тих небагатьох, які є багатими»

Джон Фіцджеральд Кеннеді

ГУМАНІСТИЧНИЙ ПРОЄКТ СВІТОУСТРОЮ К. МАРКСА

В центрі гуманістичної світоглядної парадигми перебуває питання щодо природи людини та такого світоустрою, який найбільшою мірою сприятиме людському процвітанню.

Вперше таке розуміння гуманізму сформулював К. Маркс у праці «Економічно-філософські рукописи 1844 року» (табл. 1).

Таблиця 1

Періодизація історичного розвитку людства за К. Марксом

Етапи	Назва етапу	Сутність етапу
Перший	Передісторія (архаїчний, первісноколективний, родовий, первіснообщинний, азіатський, рабовласницький, феодальний, абсолютистський та капіталістичний способи виробництва)	Подолання відчуження
Другий	Комунізм	Знищення приватної власності
Третій	Гуманізм	Подолання опосередкування гуманізму з атеїзмом як зняттям релігії та комунізмом як зняттям приватної власності

Далі наведемо світоглядний контекст розуміння К. Марксом сутності гуманізму (рис. 1).

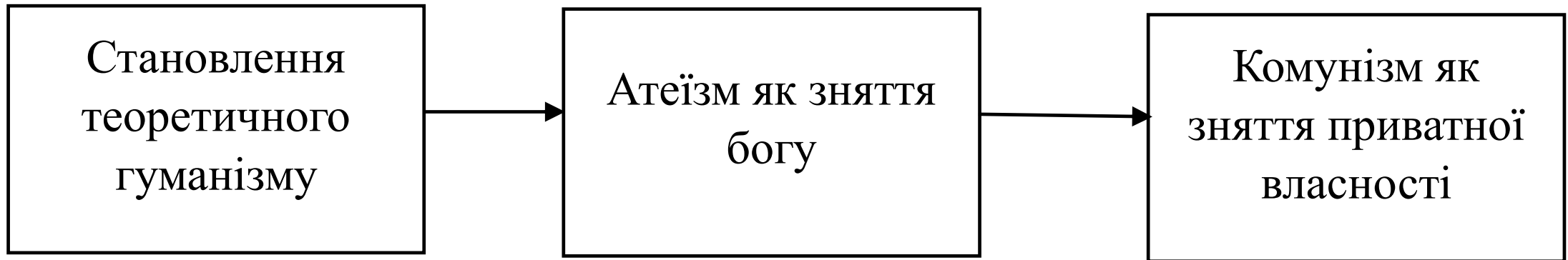

Рис. 1. Розширене тлумачення К. Марксом гуманізму

Згідно з К. Марксом, внаслідок атеїстичного зняття богу та комуністичного зняття приватної власності теоретичний гуманізм трансформується в практичний гуманізм (рис. 2).

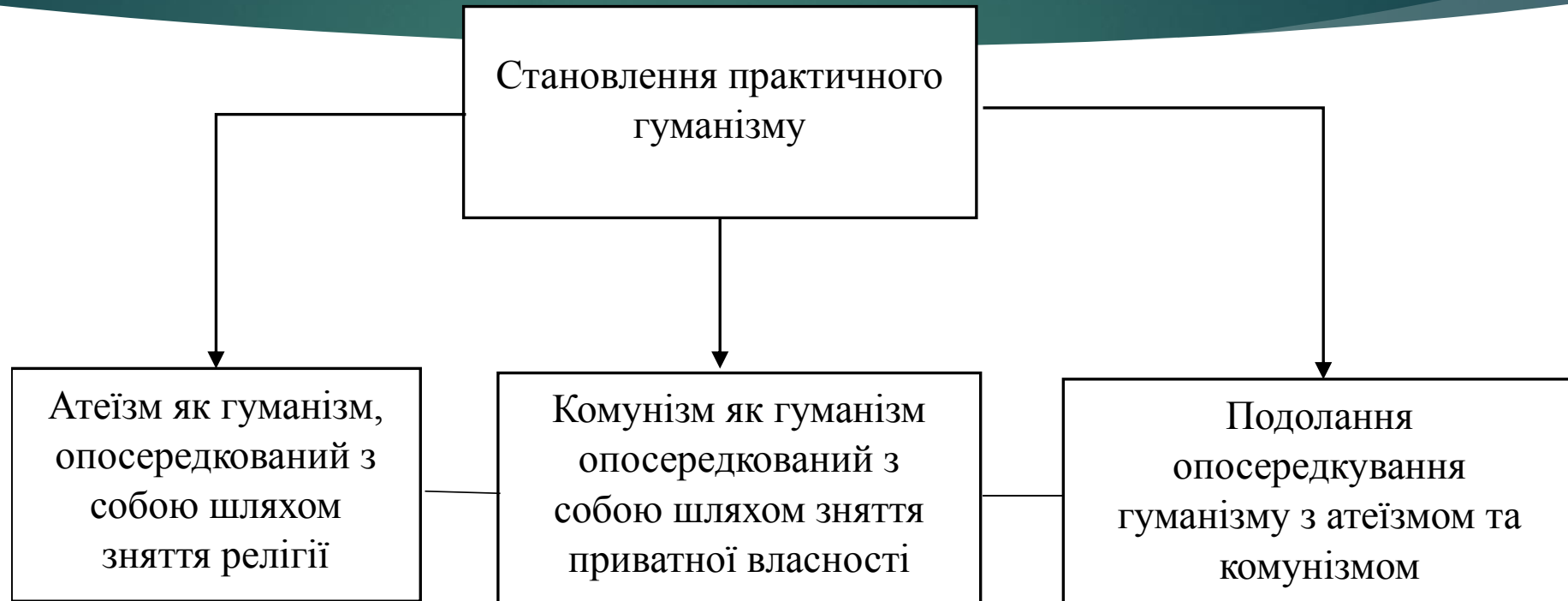

Рис. 2. Складові та передумова процесу становлення практичного гуманізму

НООСФЕРНИЙ ПРОЄКТ СВІТОУСТРОЮ В. ВЕРНАДСЬКОГО

- ▶ Гуманістичні ідеї К. Маркса тісно пов'язані з вченням В. Вернадського про ноосферу, як сферу розуму, що бере свої початки з біосфери.
- ▶ Створення ноосфери, – стверджував В. Вернадський, – потребує прояву людства як єдиного цілого. Це – неминуча передумова. Це нова стадія в історії Планети, яка не є порівняною з минулим.
- ▶ Таким чином, ноосфера – це область взаємодії суспільства та природи, в межах якої розумна людська діяльність стає визначальним чинником розвитку.
- ▶ Отже спільною рисою проєктів світоустрою К. Маркса і В. Вернадського є розуміння людини не стільки як економічної субстанції, скільки – як розумової. Однак це не означає, що «*Homo economicus*» не має бути істотою розумною.
- ▶ Проте такому типу людині протистоїть ринковий фундаменталізм, який не залишає їй права вільного вибору, по суті заперечуючи один з основоположних принципів лібералізму.

СУТНІСТЬ РИНКОВОГО ФУНДАМЕНТАЛІЗМУ

- ▶ Фундаменталізм – (від латинської – основа) – вчення про «істинні» основи буття. У теоретичній площині мова йде про суспільний, ідеологічний, релігійний рух, що проголошують відданість вихідним ідеям, принципам, цінностям певних навчань, доктрин, які не піддаються сумніву у їх істинності.
- ▶ Термін «ринковий фундаменталізм» використовується для опису сучасних економічних теорій, які підкреслюють, що ринок є єдиним рішенням економічних проблем, пов'язаних з попитом, зайнятістю, споживанням, ціною та ефективністю.
- ▶ Ринок – це соціальний інститут, призначенням якого є регулювання економічних відносин.

Таблиця 2

Статус інститутів, що регулюють економічний розвиток

Періоди суспільного розвитку	Інститути		
	Держава	Ринок	Суб'єкт господарювання
В умовах адміністративно-командної системи, з її головним рушієм «Homo sapiens»	Диктат держави в усіх сферах суспільного життя, включаючи економічні відносини (державний монополізм)	Невизнання ринкових відносин як таких й ринкових інструментів як регуляторів економічних відносин з причини відсутності приватної власності	Одержавлення підприємств, відсутність у них свободи та самостійності у прийнятті господарських рішень в умовах тотальної системи державного планування та замовлень
В умовах «вільного ринку», драйвером розвитку якого є «Homo economicus»	Регулююча роль через застосування економічних, правових, організаційно-адміністративних та психологічних методів впливу на діяльність суб'єктів господарської діяльності	Домінуюча роль, як регулятора економічних відносин з урахуванням таких механізмів, як попит – пропозиція; конкуренція; ціноутворення; купівельна спроможність споживачів	Виступає разом з ринком та державними установами одним з регуляторів економічних відносин в межах власної компетенції
В ноосферну епоху, фундатором якої має бути «Homo noosferus»	Ефективна держава соціального добробуту має здійснювати свої регулюючі функції на засадах сталості та інклюзивності з дотриманням балансу між економікою, соціумом та довкіллям	Функціонуватиме в умовах досконалої конкуренції, економічно обґрунтованих цін, збалансованих попиту і пропозиції	Здійснює свою господарську діяльність на принципах ощадливого використання природних ресурсів та соціальної відповідальності перед суспільством

Таблиця 3

Сучасні проєкти (моделі) світоустрою

Назва проєкту (моделі)	Результативність проєкту (моделі)
Проект розвинутих країн класичного капіталізму	Формування стратифікованої структури суспільства, до якої входять 3-тисячний клан мільярдерів, приблизно по 50 % середнього та бідного прошарків населення
Неоліберальний проєкт становлення капіталізму в країнах, що розвиваються	Перебування переважної більшості таких країн на периферії світ-системи; населення цих країн належить до числа 3, 6 млрд найбідніших осіб, вартість багатства яких дорівнює багатству 8 наймогутніших мільярдерів, що представляють західний світ
Китайська модель «соціалістичної ринкової економіки»	Входження за останні 45 років до першої п'ятірки великих економік
Скандинавська модель соціально орієнтованого капіталізму	Практика використання значної витратної частини державного бюджету на соціальні цілі (в 1970-ті роки її частка складала 75 %)
Модель «економічного дирижизму»	Частка підприємств державної форми власності складає понад 10 % в їх загальній структурі, а витрат державного бюджету на соціальні потреби – понад 25 % (Німеччина, Франція, Австрія)

НАСЛІДКИ ПРОЯВУ РИНКОВОГО ФУНДАМЕНТАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

- ▶ Україна, яка на початку своєї суверенності перейшла до впровадження неоліберальні моделі, не домоглася на її основі позитивних результатів.
- ▶ Для порівняння: якщо наприкінці 1980-х років обсяг українського ВВП був у 4 рази меншим за китайський, то наразі – у 120 разів.
- ▶ Проте - це лише одна з фундаментальних причин соціально-економічних негараздів нашої країни.
- ▶ Чимало з них мають історичне коріння й абсолютно проігноровані українською владою, як і її історичними попередниками.

Таблиця 4

Проекти життєстрою, що реалізовувалися на теренах України у новітній час

Назва проєкту	Сутність	Наслідки
"Граблі" В. І. Леніна	Насильство над логікою суспільного розвитку, ігнорування його основоположних тенденцій	Розпад Російської імперії та стагнація радянської суспільної системи
"Граблі" М. С. Горбачова	Руйнування основ суспільного ладу без підготовки альтернативних засад розвитку	Розпад Радянського Союзу як передумова утворення суверенної української держави
"Граблі" Л. М. Кравчука і Л. Д. Кучми	Нехтування позитивним досвідом розвитку попереднього періоду, існуючих внутрішніх і зовнішніх реалій державотворчого процесу, сліпе слідування неоліберальним цінностям, приватизація за безцінь результатів праці попередніх поколінь українських громадян	Втрата базисних (економічних, правових, політичних, духовних) засад успішного державотворення
"Граблі" В. Ф. Януковича і П. О. Порошенка	Програма економічних реформ 2010–2014 років «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та Стратегія сталого розвитку «Україна 2020», в яких містилась економічно не обґрунтована, а тому нереальна задача входження до 2020 року до числа найбільш розвинених країн світу (в першому документі йшлося про першу 20-ку таких країн)	Протиприродне перетворення України з промислово розвинутої держави на одну з найбільш розвинутих країн Європи

Основні вади вітчизняної моделі суспільного розвитку :

- ▶ зневажливе ставлення до власної історії, наслідками чого є розкол суспільства, нехтування стратегією управління майбутнім із минулого (історія подібно природі, якщо не карає, то провчає тих, хто нехтує її уроками);
- ▶ відсутність національної ідеї;
- ▶ несистемний характер реформування українського суспільства;
- ▶ неврахування природи економічних відносин, що склалися історично;
- ▶ примусовий характер капіталізації шляхом «прихватизації» національних активів, створених спільною працею кількох поколінь українських громадян;
- ▶ свідоме відсторонення державних інститутів від відповідальності за майбутнє державних підприємств, звідси їх спотворена приватизація, від якої максимальну вигоду отримали представники влади та нові хазяї, що взяли за правило не сплачувати надвисокі податки, зробивши первинний внесок, але не до казни, а до гаманців можновладців;
- ▶ відсутність капіталістичної ментальності, економічних мотивів та стимулів у переважної більшості населення;
- ▶ брак на творчу, патріотично налаштовану та пасіонарну меншість;
- ▶ наявність зовнішніх факторів та акторів, які вдало реалізують стратегію жорсткого контролю щодо розроблення та впровадження зовнішньої та внутрішньої політики України.

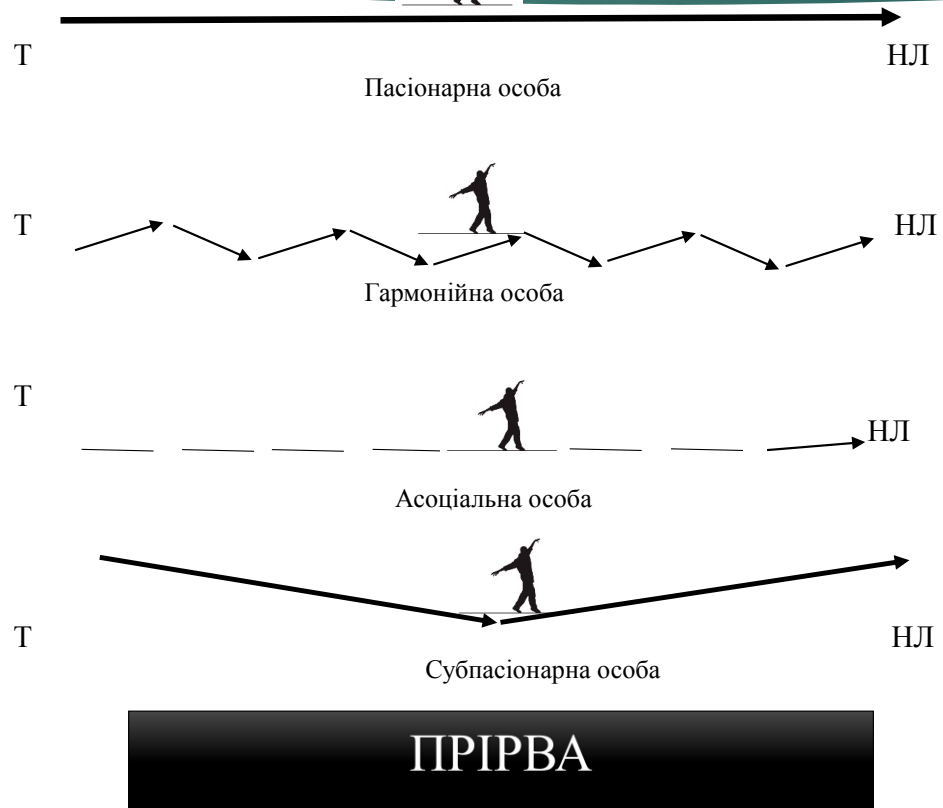

Рис. 3. «Перехід» людини від тварини (Т) до надлюдини (НЛ)

ВИНИКАЄ ПИТАННЯ: ЩО РОБИТИ?

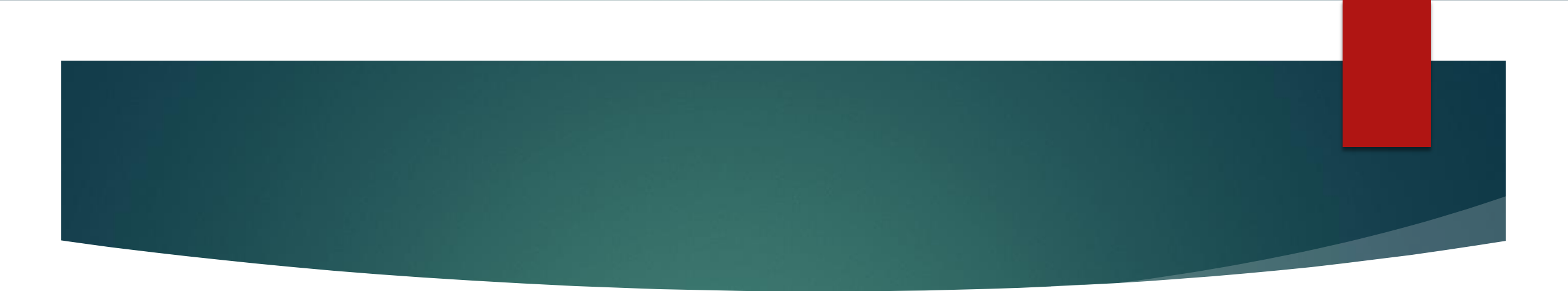
ПО-ПЕРШЕ – ПРОЙТИ ДО КІНЦЯ ПО КАНАТУ

**ПО-ДРУГЕ – ПІДНЯВШИСЬ НА ЩАБЕЛЬ ВИЩЕ, НЕ ЗУПИНЯТИСЯ,
РУХАТИСЯ ДАЛІ!**

ТАКИМ ЩАБЛЕМ НАРАЗІ Є:

**для кафедри економіки промисловості – трансформація наукової
школи у навчально-науково-виробничий кластер *«Економіка
суспільної гармонії, соціальної інклюзії та народного добробуту»*;**

**для ОНТУ – трансформуватися у відносно самостійний навчально-
науково-виробничий комплекс.**

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ